

QURANI-KƏRİMƏ GÖRƏ VƏHDƏT VƏ ONUN ƏHƏMİYYƏTİ

*Fuad NURULLAYEV,
QMİ-nin sədr müavini,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru*

AÇAR SÖZLƏR: *din, Quran, vəhdət, tolerantlıq, ayrı-seçkilik.*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *религия, Коран, единство, толерантность, дискриминация.*

KEY WORDS: *religion, the Quran, unity, tolerance, discrimination.*

Allah-Təala tərəfindən göndərilmiş səmavi dinlər insanları birliyə, vəhdətə doğru çağırır. Çünki cəmiyyətdə vəhdət olmasa, həmin cəmiyyətdə zorakılıq halları baş alıb gedər. Başqasına zor tətbiq etmək isə səmavi dinlərin əsas prinsiplərinə ziddir. Biz bunu Tövrat və İncildə, eləcə də Qurani-Kərimin ayələrində görməkdəyik. Bəlkə də, İslam dini digər dinlərə nisbətən bu məsələni daha qabarıq şəkildə ifadə etməkdədir. Belə ki, Uca Rəbbimiz bu cür bəyan edir: **“Dində məcburiyyət yoxdur”** [1, “əl-Bəqərə”, 256]. Bu ayəyə əsasən deyə bilərik ki, müqəddəs dinimiz öz ayinlərini başqalarına məcburi şəkildə qəbul etdirməyə qətiyyətən “yox” deyir, insanı əqidə baxımından tamamilə sərbəst buraxır.

Qurani-Kərimin ayələrinin tədqiqatı zamanı sübut olunmuşdur ki, İslam dini yuxarıda qeyd etdiyimiz iki din mənsublarının – Yəhudilik və Xristianlıq - ibadət mərkəzləri olan sinaqoq və kilsələrə qarşı mehriban münasibət qurmağı tövsiyə etmiş, bununla da, bəşər cəmiyyətinin vəhdət və birliyə ehtiyac duyduğunu önə çəkmişdir. Belə ki, Uca Allah buyurur: “...Əgər Allah insanların bir qismini digər qismi ilə (müşrikləri möminlərlə) dəf etməsəydi, sözsüz ki, içərisində Allahın adı çox zikr olunan soməələr (rahiblərin yaşadığı monastırlar), kilsələr, məbədlər (yəhudi məbədləri) və məscidlər dağılıb gedərdi (darmadağın edilərdi)... [1, “əl-Həcc”, 40].

Göründüyü kimi, İslamda vəhdət dinin əsas ünsürü kimi qəbul edilir. Qurani-Kərimin “Kafirun” surəsinin 6-cı ayəsində Uca Yaradan dinlərin insanlar arasında bir maneə olmadığını, insanların din amilindən çıxış edərək bir-birinə qarşı kin-küdurət bəsləməmələrini bildirmək üçün belə buyurmuşdur: **“Sizin öz dininiz var, mənim də öz dinim! (Elə isə sizin dininiz sizə, mənim dinim də mənə!)”**. Bu ayədən də insanların müxtəlif inancda və fikirdə ola biləcəyi, həmin insanlara qarşı münasibətin necə formalaşacağı və o cümlədən dinlərin vəhdətə maneə törətmədiyi aydın görünür.

Səmavi dinlərdən sonuncusu olan İslam insanları birliyə və ixtilaflardan uzaq olmağa çağırır. Qurani-Kərim gözəl və aşkar ibrətlərlə bəşəriyyəti tövhid ideyası ətrafında sıx birləşməyə dəvət edir. Eyni zamanda, insanlar arasında ədavət və ayrı-seçkiliyin İlahi yoldan azmağın əsas amili olduğunu təkidlə bəyan edir: **“Bu, şübhəsiz ki, Mənim doğru yolumdur. Onu tutub gedin. Sizi (Allahın) yolundan sapdıracaq yollara uymayın. (Allah) sizə bunları tövsiyə etdi ki, pis əməllərdən çəkinəsiniz!”** [1, “Ənam”, 153].

Ayənin təhlili onu göstərir ki, yaradılışda hamı bərabər olduğu üçün heç kəs başqasından

rəng, cins, məkan, nəsil və başqa amillərə görə üstün deyil. Üstünlük yalnız təqvadadır. İslam baxımından bütün insanlar bərabərdirlər, təqvadan başqa, heç kəsin digəri üzərində üstünlüyü yoxdur.

İslam tarixini araşdırdıqda məlum olur ki, müəyyən qüvvələr hər dövrdə istər daxildən, istərsə də xaricdən dində parçalanma yaratmağa çalışmışlar. Bu cür şəxslərin və qurumların bir çoxu İslam dini ilə düşmənçiliklərini açıq şəkildə aparmadıqlarından onları tanımaq çətin olmuşdur. Müsəlmanları parçalamaq uğrunda aparılan düşmən hiylələrindən ən təhlükəlisi onların məzhəb adı ilə bir-birinin adına yalan söz söyləməklə düşmənçilik yaratmalarıdır. Onlar İslam ümmətinin birliyindən yaranacaq qüvvəni özləri üçün böyük təhlükə hiss edərək bundan qorxuya düşürlər.

Məhəmməd peyğəmbərin (s) vəfatından qısa müddət sonra müsəlmanlar arasında meydana gələn fikir müxtəlifliyi parçalanmaya, qiyamların meydana gəlməsinə və nahaq qanlar axıdılmasına səbəb oldu. Düşmənlər də bu fürsətdən istifadə edib, yalan fikirlər yayaraq İslamı bünövrədən yox etmək istədilər.

Təəssüf hissi ilə qeyd edilmədir ki, Rəsulullahın (s) pak sünnəsi müsəlman qiyafəsində peyda olan din düşmənləri, münafıqlar tərəfindən müxtəlif təhriflərə məruz qalmışdır. Peyğəmbərin (s) Əhli-beyti (ə) ilə yanaşı, onun sədaqətli səhabələri həmişə azğınlıqlara qarşı mübarizə aparmış, ümməti Quran və sünnədən ayrılmağa dəvət etmiş, sünnənin doğru və ya səhv olduğunu yoxlamaq üçün Qurana müraciəti tövsiyə etmişlər. Buna xüsusi diqqəti yönəldən İmam Əli (ə) hədislərinin birində belə buyurur: “Ey insanlar! Fitnələrin başlanğıcı Allahın kitabı ilə müxalif olan bidət hökmlərdən ibarətdir ki, bununla bəzi insanlar bəziləri ilə dost olurlar. Əgər batil müəyyən olub özünün həqiqi simasında görünsəydi, heç bir şey ağıl sahiblərinə gizli qalmazdı. Əgər həqiqət müəyyən olub həqiqi simasında görünsəydi, ixtilaf olmazdı” [2, s. 195-196].

Müasir dövrdə bəzi xarici dairələr müsəlman dünyasında özlərinə əlaltılar tapıb, onları dəstəkləməklə müsəlmanlar arasında çox dərin bir parçalanmanın əsasını qoymağa çalışırlar. Onlar tövhidə çağırış şüarı ilə müsəlmanlar arasına ayrı-seçkilik salmağa can atırlar. İslamın birliyini istəməyənlər ona içəridən zərbə vuraraq, öz məqsədlərinə çatdığını hesab edirlər. Məhz buna görə də Uca Rəbbimiz biz müsəlmanları bir olmağa, ayrılığa düşməməyə dəvət edərək buyurmuşdur: **“Hamılıqla Allahın ipinə (dininə, Qurana) möhkəm sarılın və (firqələrə bölünüb bir-birinizdən) ayrılmayın! Allahın sizə verdiyi nemətini xatırlayın ki, siz bir-birinizə düşmən ikən O, sizin qəlblərinizi (İslam ilə) birləşdirdi və Onun neməti sayəsində bir-birinizlə qardaş oldunuz. Siz oddan olan bir uçurumun kənarında ikən O, sizi oradan xilas etdi. Allah Öz ayələrini sizin üçün bu şəkildə aydınlaşdırır ki, haqq yola yönəlmiş olasınız!”** [1, “Ali-İmran”, 103].

Təfsir alimlərinə görə, **“Allahın ipi”** deyildikdə Quran və İslam nəzərdə tutulmuşdur. Həzrət Peyğəmbər (s) Qurani-Kərim haqqında danışarkən buyurmuşdur: “Quran Uca Allahın göydən yerə sallanmış ipidir” [3, c. II, s. 73]. Bu hədisi yuxarıdakı ayə ilə müqayisəli şəkildə təhlil etdikdə, aydın olur ki, bütün müsəlmanlar Allaha lazımı şəkildə etiqad etməli və Onun ipindən yapışaraq tövhid inancında birləşməli, ayrılıqdan uzaq olmalı və ömrünün sonunadək imanını qorumağıdır. İslam dini etiqad və əməldə birliyə böyük əhəmiyyət verir. Bunun

üçündür ki, inanc sahəsində Allahın birliyi prinsipini gətirdiyi kimi, ibadət məsələsində də həcc və namazlarda müsəlmanları bir yerə yığaraq birliyi təmin edəcək prinsiplər qoymuş, əməli tədbirlər həyata keçirmişdir. Deməli, fərd olaraq, yaxud bölünmüş qruplar halında yaşayanların dinlərini və milliyyətlərini qorumaları asan deyildir. Bunların sosial, maddi və mənəvi təzyiqlər qarşısında davam gətirmək gücü az olduğundan, daim din və milliyyətlərini itirmə təhlükəsi ilə qarşı-qarşıya olurlar. Belə təzyiqlər peyğəmbərləri də çətin vəziyyətlərdə qoymuş, bu səbəbdən Allahdan və insanlardan kömək istəməyə məcbur qalmışlar [4, c. I, s. 643-644].

Hər insanın öz biliyi onu səadətə çatdırmaq üçün kifayət etmir. Buna görə də ağıldan üstün olan, ağıla qüvvət verən bir yol göstərənə ehtiyac vardır. İnsan onu yaradan, nöqsanlarını görəndə, dərdlərini, ehtiyaclarını və bütün bunların çarəsini bilən Allah tərəfindən nazil olan yol göstərənə, yəni vəhyə möhtacdır. Peyğəmbərlər bu ehtiyacları ödəmək üçün göndərilmişlər. Bu haqda Allah-Təala belə buyurur: **“İnsanlar tək bir ümmət idi. Allah onlara müjdə verən və xəbərdarlıq edən (əzabla qorxudan) peyğəmbərlər göndərdi, insanlar arasındakı ixtilafı ayırd etmək üçün O, peyğəmbərlərlə birlikdə haqq olan kitab nazil etdi. Halbuki özlərinə aşkar dəlillər gəldikdən sonra aralarındakı kin (və həsəd) üzündən (dində) ixtilafda bulunanlar kitab əhlindən başqası deyildir. Onların ixtilafda olduqları həqiqətə Onun izni (idarəsi) ilə iman gətirənləri isə Allah doğru yola yönəltdi. Allah istədiyini düz yola istiqamətləndirər”** [1, “əl-Bəqərə”, 213].

Biz insanlar bir ata-ananın övladıyıq, heç bir əqidə, təriqət və ya məzhəb bizi ayıra bilməz. İslam dininin ana qaynağı olan Qurani-Kərim insanları birliyə çağırır, Cənnət və ya Cəhənnəmin bütün bəşərə aid olduğunu bildirir. Qurani-Kərim sözügedən məsələ barəsində belə buyurur: **“İman gətirənlərdən (müsəlmanlardan), musavi (yəhudi), isəvi (xristian) və sabiilərdən Allaha, axirət gününə (sədaqətlə) inanıb yaxşı iş görənlərin mükafatları Rəbbinin yanındadır. (Qiyamət günü) onların nə bir qorxusu olar, nə də onlar bir qəm-qüssə görürlər”** [1, “əl-Bəqərə”, 62]. Digər bir ayədə isə belə qeyd olunur: **“İman gətirənlərdən, yəhudi, xristian və sabiilərdən Allaha, Axirət gününə inanların və yaxşı iş görənlərin mükafatları Rəbbinin yanındadır. Onların heç bir qorxusu yoxdur və onlar qəmgin olmazlar”** [1, “əl-Maidə”, 69].

Məhəmməd peyğəmbərin (s) dövründə bəzi müsəlmanlar arasında belə bir sual meydana çıxmışdı: **“Əgər İslam dini yeganə haqq yoludursa, bizim ata-babalarımızın vəziyyəti necə olacaq?”** Onlara cavab olaraq sözügedən ayə enmiş və bildirilmişdir ki, öz zamanında etiqadı düzgün və saleh əməl sahibi olan hər bir insan Allah-Təala yanında nicat əhli sayılır. Əlbəttə, bir hədisdə bu sualın səhabə Salman tərəfindən ibadət əhli olan ata-babası barədə soruşduğu və ayənin də məhz ona cavab olaraq nazil edildiyi bildirilir.

Deməli, ayənin nüzul səbəbinə əsasən, İslam dinindən öncə dövrünün səmavi dininə etiqad bəsləmiş və düzgün əməl sahibi olan hər kəs nicat əhli sayılır, belələri ilahi ədalət əsasında Cənnətə daxil olacaqlar.

İctimai varlıq olan insan mövcud olduğu cəmiyyətə qaynayıb-qarışdıqda xoşbəxt ola bilər. Eyni zamanda, özü xoşbəxt olmayan cəmiyyətin fərdləri də xoşbəxt ola bilməz. Bu baxımdan həmrəylik insanın sosial təbiətindən irəli gəlir ki, o, bunun vasitəsilə cəmiyyətin digər üzvləri ilə dərdlərini bölüşür, çətinliklərini aradan qaldırır. Həmrəylik sayəsində insanlar qarşılıqlı xid-

mət mədəniyyətinə malik olur, birgəyaşayışa şərait yaradırlar. Unudulmamalıdır ki, həmrəyliyin nüvəsini azadlıq və ədalət təşkil edir. Əfsuslar olsun ki, müasir dövrdə dünyanın bir çox yerində insanlar yoxsulluq, ayrı-seçkilik, zülm və sosial bəlalardan əziyyət çəkirlər. Bu kimi əzab-əziyyətləri isə vəhdətə, həmrəyliyə, bərabərliyə əsaslanan münasibətlərin qurulması ilə aradan qaldırmaq mümkündür [5, s. 45].

Beləliklə, İslam dininin xüsusi önəm verdiyi insanlararası dostluq, birgəyaşayış və hər kəsin öz əqidəsini sərbəst yaşamaq hüququna xalqımız da tarix boyu sadıq qalmışdır. Tarixə nəzər saldıqda görürük ki, Azərbaycanda əsrlər boyu müxtəlif dinlərin nümayəndələri, fərqli etnik qruplar, xalqlar dostluq, qardaşlıq mühitində yaşamışlar və bu ənənə günümüzdə də davam edir. Hazırkı mürəkkəb geosiyasi dövrdə mədəniyyətlərarası dialoq hər şeydən daha önəmlidir. Mədəni müxtəlifliklərin qarşılıqlı şəkildə tanınması və qəbul edilməsi tərəqqiyə və çiçəklənməyə aparən əsas yoldur. Vəhdətin əsas ünsürlərindən olan multikulturalizm, tolerantlıq Azərbaycanın hər bir vətəndaşının həyat tərzinə çevrilmişdir. Üstəlik, tolerantlıq təkcə insanların mədəni inkişafında, milli azlıqların problemlərinin həllində deyil, eyni zamanda dövlətlərarası əlaqələrin inkişafında, şəffaflığın təmin olunmasında da mühüm rol oynayır.

Əminliklə deyə bilərik ki, ölkəmizin multikultural siyasəti islamofobiya və ekstremizmlə mübarizədə yaxşı vasitədir. Müxtəlif dinlər və azsaylı xalqlar arasında sülh şəraitində birgəyaşayışı özündə əks etdirən multikulturalizm siyasətinin dövlət səviyyəsində tətbiq edildiyi Azərbaycan bu baxımdan dünyanın bir çox ölkəsinə nümunədir.

ƏDƏBİYYAT

1. Qurani-Kərim. Tərc: Z.Bünyadov və V.Məmmədəliyev. Bakı: Azərənəşr, 1991.
2. Fətullayeva Natella. Birlük və Vəhdət. (baku.icro.ir/pages saytına istinadən).
3. əd-Diməşqi İbn Kəsir. Təfsirül-Quranil-Əzim. 8 cildə. II c. Darut-Tibə, 1420/1990.
4. Hayreddin Karaman və b. Kur'an Yolu Tefsiri. I cilt. Sayfa: 643-644.
5. Heyət. Moizələr və Xütbələr kitabı (QMİ). Bakı: Nurlar, 2017.
6. Seyid Kamal Fəqih İmanı. Nurul-Quran (Maidə surəsinin təfsiri). Bakı; 2007.

Фуад Нуруллаев

ЕДИНСТВО В КОРАНЕ И ЕГО ЗНАЧЕНИЕ

РЕЗЮМЕ

В статье говорится о том, что исламская религия, а также все остальные небесные религии приглашают людей к единству и равенству. Отмечается, что в обществе, где отсутствует единство и солидарность, царит насилие. С этой точки зрения, применение насилия по отношению к другим противоречит основным принципам небесных религий. Автор с сожалением заявляет, что в современный период люди во многих частях мира страдают от бедности, дискриминации, угнетения и социальных бедствий. Он отмечает, что от таких страданий можно избавиться путем выстраивания отношений, основанных на единстве, солидарности и равенстве людей.

Fuad Nurullayev

UNITY IN THE QURAN AND ITS IMPORTANCE

SUMMARY

The article acknowledges that the Islamic religion, as well as all other monotheistic religions invite people to unity and equality. It is noted that violence reigns in a society where unity and solidarity are absent. From this point of view, the use of violence against others contradicts the basic principles of monotheistic religions. The author regrets that in modern times people in many parts of the world suffer from poverty, discrimination, oppression and social disasters. He notes that such sufferings can be eliminated by building relationships based on unity, solidarity and equality of people.